

Nejvyšší státní zástupce Pavel Zeman poskytl rozhovor Hospodářským novinám, ve kterém hodnotí nejen pět let působení v čele státního zastupitelství.

Foto: Lukáš Němeček, ihned.cz

Přepis rozhovoru (zdroj: Hospodářské noviny 11. 12. 2015, strana 12 a 13)

UŽ ČEKÁM VÝSLEDKY

Vojtěch Blažek, Jindřich Šídlo

KVŮLI KORUPCI JSME MÍŘILI K ROZPADU STÁTU, ŘÍKÁ NEJVYŠŠÍ STÁTNÍ ZÁSTUPCE PAVEL ZEMAN, KDYŽ LÍČÍ DOBU, V NÍŽ PŘED PĚTI LETY NASTUPOVAL DO FUNKCE. POLICIE I ŽALOBCE ZA NĚJ DOSTALI NOVÝ ELÁN. ALE STÁLE ČASTĚJI JE SLYŠET: A NENÍ TĚCH ÚPLATKÁŘSKÝCH KAUZ UŽ TROCHU MOC?

Když se před pěti lety vracel do Česka, měl Pavel Zeman jasný úkol: nastartovat žalobce k vyšetřování ekonomických a korupčních případů. Od té doby skončili u soudu exhejtman David Rath nebo bývalý poslanec ODS Roman Pekárek. A klidně i celá zastupitelstva za údajně nevýhodné obchody. „Chápu, že jsou někteří lidé překvapeni, že se stíhají věci, které se dříve nestíhaly. Ale to neznamená, že nebyly trestné,“ říká nejvyšší státní zástupce Pavel Zeman.

* HN: Na Nový rok to bude pět let od chvíle, kdy jste se stal nejvyšším státním zástupcem. Nelitujete někdy, že jste tu nabídku tehdy vzal a vyměnil Haag za Brno?

Nemám ve zvyku litovat svých rozhodnutí. Když jsem v roce 2010 tu nabídku dostal, věděl jsem, že to nebude procházka růžovým sadem. Po letech v zahraničí jsem cítil, že tu práci zvládám velmi dobře, ale možná až tak dobře, že by to chtělo nějakou novou výzvu. Začátek, řekněme první půlrok, byl hodně tvrdý. Byl to střet s jinou realitou. Byl jsem zvyklý na tvrdá jednání, ale když se něco dohodlo, tak to platilo a spory se nepřeváděly do osobní roviny, což je zdejší specialita.

* HN: Přicházel jste do úřadu v době zjevné společenské i politické poptávky po razantních krocích proti korupci. Je ta poptávka stejná i po pěti letech?

Je tam určitě posun. Před pěti lety se o potírání korupce hodně mluvilo, ale nejsem si jistý, jak to kdo bral vážně. Věděl jsem, že její stíhání bude na dlouho. Byl jsem rád, že se o tom v letech 2011, 2012 hodně hovořilo. To byla první fáze: uvědomění si, že společnost má problém a že ten problém může být ještě hlubší. Korupce může přerůst až v to, že se vytvoří struktury paralelní ke strukturám státu. A to je okamžik, kdy stát přestává fungovat. Nevím, jak daleko jsme od toho byli, ale myslím, že jsme k tomu směřovali. Teď jsme jinde. Jsme ve fázi, kdy se orgány činné v trestním řízení snaží korupci potírat a kdy se jim to i relativně daří. V médiích ale zaznamenávám změnu rétoriky: Není toho už trochu moc?

* HN: Jen v médiích? Od politiků ne?

Použil jsem záměrně média, protože skrze ně hovoří veřejnost, a do ní počítám i politiky. Vnímám, že se kladou otázky, jestli se to s protikorupčním bojem už nepřehání. Typickou otázkou je třeba stíhání zastupitelů obcí.

* HN: A není tato otázka namístě, proč stíhat všechny zastupitele obce například za prodej obecního pozemku?

Před rokem jsme dělali analýzu, ze které nám vyplynuly dvě zajímavé věci. První: stíhání zastupitelů není vyloučeno, koneckonců to judikoval Nejvyšší soud. Ale pak tam také byla zpětná vazba, která je pro nás rovněž velice důležitá. Šlo o případ tuším starosty Lipna, který byl stíhán pro prodej a nákup pozemků, a poté byl zproštěn. Odvolací soud velice precizně vysvětlil, proč se státní zastupitelství a policie měly dívat na celou transakci, a ne pouze na její část. Šlo o to, že obec koupila nějaký pozemek, pak ho směnila za jiný, aby mohla vybudovat tuším cyklostezku. A soud nám řekl: Musíte posuzovat celý hospodářský zájem obce. To je velice rozumné. Chci tím říci, že chápu, že jsou někteří lidé překvapeni, že se stíhají věci, které se dříve nestíhaly. Ale to neznamena, že nebyly trestné.

* HN: A proč se nestíhaly? Už to víte?

System ovlivňují lidé, kteří v něm pracují. Když máte aktivního státního zástupce, kterému na případu záleží, a policii, která té záležitosti rozumí, tak se vám věci rozjedou. Řada kauz je založena na složitém systému a vy ten systém musíte pochopit. Teď jsme ve fázi, kdy se jako státní zastupitelství a policie učíme. A s těmi případy postupně rosteme. Nelze si myslet, že v případě veřejných zakázek máte proti sobě hlupáky. Učíme se a v řadě případů se stáváme většími odborníky než pachatelé.

* HN: Nemá tahle fáze učení trochu moc vedlejších obětí? Zvláště, když mluvíte o případech, které se dříve neřešily, nemůžeme si nevzpomenout na Prahu a případ Opencard, kde státní zastupitelství stíhá systematicky úplně každého, kdo se ten případ snažil vyřešit, ale nikoliv jeho původní aktéry, kteří to celé vymysleli.

Do kauzy Opencard úplně podrobně nevidím. Ale uznávám, že je to nešťastná kauza, která se táhne řadu let. To také o něčem svědčí. Ale k těm vedlejším obětem, jak říkáte. Máme tu trochu problém vnímání trestního práva v České republice. Za prvé, trestní právo by mělo být používáno jako ten nejzazší mechanismus. Je ovšem používáno mnohem častěji. To je jedna věc. Druhá věc: zvykli jsme si na to, že když je někdo obviněn z trestného činu, velice často se na něj nahlíží jako na někoho, kdo se trestného činu taky skutečně dopustil. Pomíjíme zásadu presumpce nevinny. A když se někdo dostane před soud, místo abychom to vnímali jako prostor pro výkon práva na spravedlivý proces, vnímáme to jako něco pejorativního.

* HN: Ovšem být v pozici „jen“ obviněného, který se může spoléhat na nezávislý soud, také není žádný med. Třeba bývalá ministryně obrany Vlasta Parkanová takhle čeká už tři a půl roku.

Ano, někdy to může trvat dlouho. Ale jde možná i o tohle: my obviňujeme formou usnesení, proti němuž je přípustná stížnost. Podívejte se ke kolegům do Německa, tam žádné usnesení nemají. My okamžiku zahájení trestního stíhání dáváme ještě vyšší důležitost, a tím ho v tomhle státě procesně přeceňujeme. V Německu se stíhání zahajuje tak, že se nejpozději na začátku prvního výslechu sdělí podezřelému, že je obviněn.

* HN: Jak dlouho ještě chcete tuhle práci dělat?

Nevím. Vlastně vím. Dokud mě to bude uspokojovat a dokud z té práce nebudu blbnout.

* HN: Sám s nadsázkou, ale ne moc velkou, říkáte, že máte mandát vždy do příštího jednání vlády, která vás může kdykoliv odvolat. Sloužíte už pod třetí vládou, po Nečasově to byla Rusnokova, teď Sobotkova. Čím se lišily?

Já to rozlišuji podle toho, jestli se vláda snažila zasahovat do práce státního zastupitelství a umenšovat naši nezávislost. A v tomto směru musím férově říci, že se o to žádná vláda nepokusila.

* HN: Dlouho prosazujete nový zákon o státním zastupitelství. Nemáte o jeho osud trochu obavy, když teď slyšíte, jestli to s protikorupční vlnou trochu nepřeháníte?

Na tom zákoně jsem v letech 2011 a 2012 nechal spoustu času. Člověk pak trochu otupí, když vidí, jak to běží po sinusoidě. Chvilí má zákon podporu, pak se změní v něco úplně jiného, pak ho chvíli chceme, pak zase ne, pak se podoba změní tak, že jde vlastně proti původnímu smyslu, pak se to zas změní v něco přijatelného... Teď jsme ve fázi, kdy je to přijatelné. Ale zákon ještě neprošel ani vládou. Ten zákon se stal asi velkým politikem, což mi trochu vadí. Ideální by bylo, kdyby byl přijat se širokou podporou ve sněmovně i v Senátu.

* HN: Pamatujeme málo zákonů, které by měly tak složitou cestu. Myslíte si, že má šanci v téhle podobě projít?

Upřímně vám řeknu, že teď doopravdy nevím. Skutečně to teď vidím tak 50 : 50.

* HN: Jaký vliv na osud zákona a obecně postavení státních zástupců měl zásah na Úřadu vlády v červnu 2013?

Fakticky velký. Ten zásah byl den či dva po prvním čtení. Pak byl jednak zákon stažen, a taky byla brzy sněmovna rozpuštěna.

* HN: Změnila se v tu chvíli i ochota politiků, když poznali, že státní zastupitelství spolu s policií může ukončit existenci vlády?

Musím se postavit proti zkratce, že ukončily činnost vlády. Premiér poté podal demisi, to je pravda, nicméně primárně ten zásah nebyl zaměřen na ukončení existence vlády, to by byl převrat.

* HN: Ledaskdo to tak také označuje.

To je taková vděčná zkratka, která se tu sice nabízí, nicméně to asi není úplně pravda. A jestli se ptáte na změnu atmosféry: ano, atmosféra se změnila. Za prvé, a to je myslím dodnes veřejností nedoceněno, byl to důkaz, že právo měří každému stejně a že nikdo není nedotknutelný. A za druhé, ano, vztah politiky ke státnímu zastupitelství je od té doby mnohem obezřetnější. Osobně se domnívám, že s každou významnější kauzou, která náhodou zasáhne nějakého politika, si politika jako taková klade otázky: Není státní zastupitelství už příliš daleko?

* HN: Považujete dnes ten zásah, včetně jeho mediálního zdůvodnění na tiskové konferenci, kde se mluvilo o zajištěném zlatě a milionech, za správný?

Já jsem ten zásah za první neprováděl, za druhé nepovoloval a za třetí se k té věci skutečně nebudu vyjadřovat věcně, protože my jsme v téhle věci oprávnou instancí, která rozhoduje o stížnostech. Jenom řeknu na okraj: Mediální komunikace celé té akce byla ze strany státního zastupitelství velice nešťastná.

* HN: Vzbudili jste příliš velká očekávání, jak říká vrchní státní zástupkyně Lenka Bradáčová?

Řeknu to prakticky: Ta tisková konference byla příliš dlouhá.

* HN: Takže na ní zaznělo až moc?

Řeklo se na ní příliš mnoho.

* HN: Kdy vy osobně čekáte, že olomoucké vrchní zastupitelství dotáhne tu poslední věc kauzy: abychom věděli, jestli něco provedl Roman Janoušek, Ivo Rittig nebo bývalý státní zástupce Libor Grygárek?

No tak už bych pomalu výsledek chtěl.

* HN: A víte, kdy ten výsledek bude?

To se musíte zeptat v Olomouci, protože já nejsem v pozici dozorového státního zástupce. Já termín nemám. Problém je v tom, že my zde máme kombinovanou úlohu dohledového orgánu a na druhé straně orgánu rozhodujícího o stížnostech obviněných. Pro mě je důležitější zůstat v roli toho, kdo rozhoduje o stížnostech. Kdybych tedy v téhle věci dal nějaký pokyn, což jako dohledový orgán mohu, tak za prvé bych se potom mohl vyloučit z rozhodování o stížnostech. Za druhé - a teď to nevztahujeme k Olomouci, ale obecně - pokud ten dotyčný orgán odmítne můj pokyn vykonat, tak tu věc musím provést sám. No a kdo potom bude rozhodovat o stížnostech, když já jsem nejvyšší? Nejvyšší soud. Takže asi chápete, že to už jdeme někam za hranu.

* HN: Když jste slyšel, že dalšími cíli tohoto pracovního týmu státních zástupců a policistů jsou olomoucký hejtman Rozbořil a exministr Langer, ztrnulo vám?

K tomu se vůbec nebudu vyjadřovat, protože tady v téhle věci mám stížnosti. Nežlobte se.

* HN: Byla kauza Davida Ratha nejviditelnějším výsledkem toho odšpuntování státního zastupitelství?

Bezesporu byla průlomová. V tom, jak dobře spolupracovalo státní zastupitelství s policií během prověřování. Průlomová co do rozsahu a obstarávání důkazů. A koneckonců i v řízení před soudem: v tom, jak obviněný využíval všechna úskalí našeho trestního procesu, aby hlavní líčení probíhalo co nejdéle.

* HN: Ano, vrchní žalobkyně Lenka Bradáčová o tomhle nedávno také mluvila. Ale není to v demokratické zemi normální?

Spíš jsem si říkal, jestli to má ten obviněný z lidského hlediska zapotřebí. Každý volí takový způsob obhajoby, jaký uzná za vhodný. Jestliže on zvolil tento, a máme trestní proces, který se s tím nedokáže popasovat, tak líčení bude probíhat takhle dlouho. Takže rozhořčení ne, jen jsem se nad tím trochu podivil. Nejvíc mi ale vadila neúcta k soudu.

* HN: Když Rath na soudce Pacovského vytáhl, že mu soudcův strýc - advokát údajně nabízel, že Rathovi zařídí nižší trest? A další útoky na soudce?

Tohle by bylo v anglosaském systému nemyslitelné. Přišel by trest za pohrdání soudem - hned, okamžitě. Tohle možná naznačuje náš vztah k institucím. Jestli je respektujeme, nebo ne. Může to být samozřejmě exces, to určitě. Znovu říkám: Ať si každý zvolí způsob obhajoby, který považuje za vhodný. Ale pořád bychom měli respektovat něco, jako je úcta mezi lidmi i institucemi.

Pavel Zeman (43)

Ještě před pěti lety ho neznali ani všichni lidé z justice. Od roku 2004 působil tak trochu za větrem -jako český zástupce v Eurojustu, organizaci pro evropskou justiční spolupráci. Ve své funkci se například snažil dostat uprchlého podnikatele Radovana Krejčíře z Jihoafrické republiky. Po odvolání Renaty Vesecké se v lednu 2011 stal nejvyšším státním zástupcem. Ministr spravedlnosti Jiří Pospíšil si ho vybral, aby pročistil prostředí státního zastupitelství. Vystudoval práva a politologii na Univerzitě Karlově. Mluví anglicky, německy, francouzsky a rusky.

Pan hyperkorektní, neodvolatelný

Pavel Zeman není právě člověk, který by v rozhovorech hýřil vtipem a bonmoty, jak se o to pokouší třeba jeho jmenovec na Pražském hradě. Když před pěti lety přišel jako „muž odnikud“ z Haagu do Brna, byly s ním rozhovory malým utrpením: hyperkorektní právník si dával velký pozor, aby ani polovinou věty nevybočil ze své role suchého státního zástupce, který vidí svět pouze skrz paragrafy. Při neformálních rozhovorech je ale Zeman překvapivě velmi vtipný společník, který s oblibou opakuje, že jeho mandát trvá vždy do příštího zasedání vlády, která jej může kdykoliv bez udání důvodů odvolat. Zatím se o to nikdo ani nepokusil, a pokud to někoho nenapadne v nejbližším roce, překoná Zeman rekord v pobytu na horké židli nejvyššího žalobce v zemi. Ten mimochodem drží dnešní poslankyně ČSSD a prezidentova poradkyně Marie Benešová, která jako nejvyšší státní zástupkyně pokryla roky Zemanovy vlády 1998-2002. Jenže od Pavla Zemana se žádných ostrých výroků na adresu předchůdců nedočkáte. Je to užitečná image: pan hyperkorektní a dnes - bez ohledu na zákon - v podstatě neodvolatelný.

Foto autor| Foto: HN - Jiří Němeček

O autorovi| Vojtěch Blažek, Jindřich Šídlo, autori@economia.cz